

ODKAZ

Čtvrtletník Oddělení dějin kultury antitotalitního zaměření MZM

4/2023

Milé čtenářky, milí čtenáři,
letošní čtvrté číslo bulletinu je věnováno osobnosti Jiřího Müllera, který na konci prosince oslaví své osmdesáté narozeniny. Jeho jméno bylo jedním z prvních, které jsem po nástupu do Moravského zemského muzea začala postupně odhalovat. Stačilo projít expozicí Normalizaci navzdory a s jeho aktivitami jsem se setkávala snad ve všech oddílech, od brněnského samizdatu, přes bytové semináře až k Chartě 77. V prvních chvílích jsem dokonce zapochybovala o existenci jednoho Jiřího Müllera a pomyslela si, že jde o shodu jmen. To však nebylo všechno. Teprve postupem času začaly z mlhy obecného povědomí zřetelně vystupovat jeho skutečné zásluhy při organizování spolupráce s britskou Jan Hus Educational Foundation či rozšiřování samizdatové sítě na Moravě, a to včetně překladových titulů. Mezi důvody jeho uvěznění na začátku sedmdesátých let patřila nejen organizace tisku a šíření letáků, ale již tehdy spolupráce se zahraničím (Jiří Müller by s potutelným úsměvem dodal „naštěstí neodhalená ve své úplnosti“). Vůdčí působení ve studentském hnutí v šedesátých letech už bylo jen třešničkou na dortu, které mne v souhrnu všeho nepřekvapilo. Jeho životní aktivity by vydaly na několik lidských osudů a sil. Jako všichni i já jsem k panu Müllerovi z počátku přistupovala s takřka posvátnou úctou a bází. Úcta se nikdy nevytratila, bázeň se postupně proměnila v pouto. A až budu jednou za mnoho let bilancovat svoji práci v muzeu, nebude to prostý součet zpracovaných inventárních čísel, výstav a odborných článků. Ale především pevná, žádnou statistikou nevyčíslitelná pouta s lidmi, jejichž životní osudy i postoje zasluhují úctu. Jako je pan Jiří Müller.

Petra Pichlová

„Skutečně neznám ze svého života situaci, kdy bych si řekl, tak to už dál nejde nebo musím to vzdát, musím couvnout.“ (Jiří Müller)

Našel byste společné rysy, které Vás pojí s Vašimi rodiči?

Moji přátelé „adoptovali“ mou maminku. A to nejen tím, že ji navštěvovali a psali si s ní, když jsem byl ve vězení. Ale jezdili za ní a psali si s ní i poté, když už jsem byl na svobodě. A to častěji než se mnou. K mému „pohoršení“. Evidentně jsme tedy měli s maminkou v sobě něco společného. S tatínkem jsem měl společné „klidné nervy“.

Jak moc rozhodující etapou v životě pro Vás bylo vězení?

Vězení bylo vedlejší. Jen typ zkušenosti. Život bez informací a bez slunce. Mimo dva spoluvězně v cele 13 m² se zatemněnými okny jsem nikoho jiného neviděl. Když nás vyváděli na vycházku do betonového kotce, jen pro nás tři, všichni na chodbách se museli otočit čelem ke zdi. Vězení mi mělo předat poselství: promarníš zde 5 let života, pamatuj si to, pouč se! No, tak to poselství nebylo vyslyšeno. I to „promarnění“ bych zpochybnil. Všechno vám sice seberou, do hlavy ale nemohou. A v ní se toho může díť!

Když ukážu někomu fotografii dva dny po propuštění, lituje mne „ti tě zřídili“. S pobavením odpovídám, že vězení je v této věci z obliga, „zřídil“ jsem se sám. Vězení totiž vykrmovalo vězně omáčkami a knedlíky. Po čtvrtém roce jsem začal běhat, abych hubnutím neztrácel čas na svobodě. Uvnitř cely, před zdí, na místě, každý den, celý rok.

Po propuštění jsem měl dlouho problémy s adaptací na okolí. Svět byl najednou nekonečně rozmanitý.

Jak jste se dostal k samizdatu?

Ludvík Vaculík dokázal v době normalizace vytvořit ze samizdatu kulturní „instituci“ disentu svou edicí Petlice. Také za to platil systematickým pronásledováním. Znali jsme se už od roku 1965. Tehdy jsem na celostátní konferenci vysokoškoláků vznesl veřejně požadavek na vznik studentské organizace nezávislé na KSČ. Vaculík, v té době redaktor Literárních novin, připravil o konferenci článek. Cenzura ho nepustila.

Jakmile jsem byl propuštěn z vězení v prosinci 1976, navštívil jsem ho s tím, že chci vydávat zakázanou literaturu. Dohodli jsme spolupráci Praha—Brno. Samizdat bylo něco jiného než podepsat Chartu 77. To byl jednorázový krok, ale samizdatu jsem se mohl věnovat dlouhodobě, právě to mi vyhovovalo.

A rušil ghetto, do něhož se komunistická moc snažila chartisty uzavřít. Byl nejpochoptitelnější formou disentu, sbližoval jej s celou společností. Co je zločin? Vydávání zakázaných básníků, nebo jejich zákazy?

Dvanáct let jsme s mou ženou Broňou vydávali a distribuovali nepovolenou literaturu, poesii, politické, teologické texty, brněnské, české, polské, ruské autory, překlady nemarxistických společenskovědních oborů, vlastní edice i tituly z jiných edic, knihy i časopisy.

Klíč pro výběr? Široký a jednoduchý. Stát zakazuje, my zákaz rušíme. A jsme připraveni nést následky v tomto zápase o svobodu slova.

Byl byste jiný, kdybyste si nevzal za manželku Bronislavu Koutnou?

Studoval jsem a žil osm let v Praze. Poznali jsme se s Broňou až po mém návratu do Brna asi měsíc po propuštění z vězení. Nejdřív si pořezala ruku při vázání samizdatových knih, později jsme se měli rádi. Dala mi dvě děti, Davida a Ruth, a rodinný život. Ukazovala mi soucit s „ubohými tohoto světa“. Naučila mě dlouhým pochodům v přírodě. Zažila výslechy, domovní prohlídky, vystěhování z bytu, demonstrace, všechny dramatické situace. Bála se méně než já. Opíral jsem se o ni, násobila mé síly. Ve střetech s „prašivci“, jak říkala, byla neobyčejně pevná. Vnitřně však byla křehká. Když mě odváděli podruhé z domu, rozkousala si rty. Bouřlivý vývoj v devadesátých letech jí připadal složitější než předtím. Zemřela příliš mladá a při loučení mi řekl přítel farář: „Taky žít s tebou...“

Jaké činnosti si za svůj život ceníte nejvíce?

Místo vážení na vahách pár poznámek.

Měl jsem štěstí. Víc jsem v životě poznával lidi ochotné obětovat svůj komfort pro něco hodnotnějšího než ty druhé.

Doba po listopadu 1989 mi přinesla osobní vzestupy, pády i neštěstí. Jako mnoha jiným. Vedle toho i zadostiučinění. Protože dává smysl věřit, že individuální svoboda poskytuje vzdělanému národu víc šancí než nesvoboda.

K tomu nejcennějšímu patří radost, že jsem si nikdy nepřestal rozumět se svými dětmi.

Jak jste dokázal vydržet každodenní šikany ze strany Státní bezpečnosti?

V dokumentech StB byl opakovaně ukládán úkol, do kdy mám být vystěhovaný do Rakouska. Šikany byly zákeřné, zvláště ty zaměřené proti dětem nebo rodičům. Přijdete o byt, rozhodují o vašem zaměstnání, sousedi hlásí vaše

návštěvy, zaměstnavatel vaši dovolenou, ve zdi máte odposlech, chodí za vámi po ulicích, fotografují a zapisují, s kým se „objekt“ stýká. Dělalji „snímek dne“. Ne jednoho, ale v období od roku 1966 do konce 1989. Vydržet se to samozřejmě dalo. Prostě uvědomovat si, že osobní postihy, právě ty mé, nejsou ty nejstrašnější na světě. Nebo že v padesátých letech se člověk ještě musel bát o život, ale já už nemusel. „Jsou mezi námi soudruzi, kteří říkají ‚postavit je všechny ke zdi‘, ale copak to dneska ještě jde?“ řekl mi vyšetřovatel při nočním výslechu, někdy v roce 1985.

Čím vším jste se živil po návratu z vězení?

Odpověděl jsem nejprve na řadu nabídek na zaměstnání, které odpovídaly mému technickému vzdělání. Uvedl jsem ale svůj podpis Charty 77. Takže všichni měli najednou nabízené místo už obsazené. Tak jsem se živil jako umývač výloh a oken, komisař tlakových nádob (hasicí přístroje), topič ve výměňkové stanici, nezaměstnaný, topič a vrátný. Umývač se StB nelíbil, protože jsem se mohl volně pohybovat po ulicích, topič ve výměňkové stanici se jim také nelíbil, protože jsem tam měl příliš volného času. A stejně tak se jim nelíbilo, když jsem byl nezaměstnaný. Předvolávali mě na policii a hrozili paragrafem o příživnictví. Má žena napsala prohlášení, že ona pracuje, a já se řádně starám o domácnost a naše dvě děti. Nechala to ověřit notářem a já prohlášení nosil s sebou v občanském průkazu.

Čím se v poslední době zabýváte?

Pracuji stále už čtyřicet dva let pro Jan Hus Educational Foundation / Vzdělávací nadaci Jana Husa. Nejprve ilegálně, pak legálně.

A mimo instituce? Když mě před šedesáti lety jednou na koleji v Praze navštívil kolega, zvedl papírek, na kterém jsem měl napsané denní povinnosti, a začal se nezřízeně smát. Co to má znamenat „hodina přemýšlení“? Ty jindy nemyslíš? Nebyl k utišení.

Zastavit se a přemýšlet, to mě baví stále.

*Jiří Müller těsně po návratu z vězení v prosinci 1976
 Zleva Anna Koutná, Františka a Vilém Müllerovi, červenec 1979
 Bronislava a Jiří Müllerovi, společně s dětmi, 1984*

Medailon

Jiří Müller (1943) se narodil Františce a Vilémovi Müllerovým v Brně. Po absolvování střední školy odešel do Prahy studovat Strojní fakultu čvut. Během vysokoškolských studií patřil společně s Lubomírem Holečkem k vůdcům studentského hnutí. Redigoval časopis *Buchar*. Roku 1966 jej vyloučili z vysoké školy (kvůli požadavku na vytvoření nekomunistické studentské organizace) a povolali na vojnu. V roce 1968 byl na školu znovu přijat, ovšem za dva roky na příkaz Ministerstva školství rovnou od státnic vyloučen (promovat mohl až v roce 1990).

V prosinci roku 1971 byl vzat do vazby za organizaci tisku a šíření letáků, které před volbami v roce 1971 upozorňovaly občany na možnost nevolit. Odsoudili jej v červenci 1972 s šestičlennou skupinou „Jan Tesař a spol.“ k pěti a půl letům vězení nepodmíněně (souzen byl i pro své kontakty s cizinou a šíření exilové literatury). Z vězení Müllera propustili v prosinci 1976 a ihned poté podepsal v Praze Prohlášení Charty 77, text Prohlášení přivezl do Brna a společně s Jaroslavem Šabatou získal první brněnské signatáře. Zároveň se začal společně se svojí budoucí manželkou Bronislavou Koutnou intenzivně věnovat samizdatové činnosti (zprvu brněnské reedici Vaculíkovy edice Petlice, následně vlastní vydavatelské činnosti). V roce 1979 se vzali, téhož roku se jim narodil syn David a o tři roky později dcera Ruth.

V době normalizace se Müller živil rozličnými dělnickými profesemi. V roce 1981 byl vzat opět krátce do vazby, zahájili proti němu trestní stíhání pro podvracení republiky ve spojení s cizí mocí. Z vazby jej sice po třech týdnech propustili, ale trestní stíhání bylo zrušeno až v roce 1989. V roce 1981 se seznámil s Rogerem Scrutonem a společně započali důležitou spolupráci oxfordské Jan Hus Educational Foundation s brněnským disentem. Spolupráce ovlivnila nejen rozvoj neoficiálního vzdělávání (bytové semináře se zahraničními přednášejícími v domácnosti manželů Oslzlých, Jelínkových a Blažkových), ale i překladové odborné literatury (samizdatová edice Prameny) a rozvoj brněnské kultury v 80. letech 20. století jako celku. Spočívala nejen v pořádání bytových seminářů, ale i v dodávání moderní techniky v tehdejší čssr takřka nedostupné (osobní počítače, tiskárny, videorekordéry, videokamery). Manželé Müllerovi dodržovali přísná konspirační pravidla, díky tomu nebyla spolupráce s Jan Hus Educational Foundation ze strany Státní bezpečnosti nikdy odhalena. Po listopadu 1989 se kancelář oxfordské Jan Hus Educational Foundation de facto přesunula do Brna a vznikla československá Vzdělávací nadace Jana Husa, která působí dodnes.

Po sametové revoluci se Jiří Müller angažoval v rámci Občanského fóra. V roce 1990 byl ředitelem Úřadu pro ochranu ústavy a demokracie, následně poslancem ČNR, později se věnoval aktivitám v rámci neziskových organizací (člen správních rad Nadace Charty 77, Vzdělávací nadace Jana Husa, sos dětských vesniček, Masarykovy univerzity a Nadace ADRA). V roce 2021 dostal Cenu města Brna za zásluhy o svobodu a demokracii, letos v březnu převzal společně s Miroslavem Pospíšilem Medaili Rogera Scrutona za přínos v oblasti obrany lidské důstojnosti a lidských práv. Medaili v tomto roce poprvé udělovala Masarykova univerzita v Brně. Jiří Müller žije v Brně, cvičí jógu a těší se ze čtyř vnoučat.

-pp-

V rámci Masarykových dnů 2023 byla Jiřímu Müllerovi a Miroslavu Pospíšilovi předána Medaile Rogera Scrutona Masarykovy univerzity za přínos v oblasti obrany lidské důstojnosti a lidských práv. Uprostřed lady Sophie Scruton

Foto Martin Indruch, Archiv Masarykovy univerzity

Jiří Müller a studentské hnutí v 60. letech 20. století

V první polovině 60. let 20. století se pod vlivem uvolnění politických poměrů začaly na některých pražských fakultách formovat skupiny studentů snažící se vystupovat autonomně vůči tradičním mocenským strukturám. K nejvýraznějším osobnostem studentského hnutí bezesporu patřil Jiří Müller, který od podzimu 1962 studoval na Fakultě strojní Českého vysokého učení technického v Praze. Upozornil na sebe již tím, že bezprostředně po nástupu na Hlávkovu kolej požádal vrátnou o zapůjčení kolejního řádu. Udělalo to na ni takový dojem, že jej doporučila starším studentům jako nového člena kolejní rady. Záhy se stal členem rady orgánů monopolní mládežnické organizace Československého svazu mládeže (čsm), které hodlali tzv. pražští radikálové využít jako legální půdu k prosazení svých požadavků. Byl předsedou dílčího výboru čsm a členem fakultního výboru čsm, později přejmenovaného na STAR — Studentskou akademickou radu. V tu dobu to představovalo provokaci, podobně jako oslovení „Vážení přátelé“ či „Vážení kolegové“ místo „Vážení soudruzi“ na schůzích. Za zmínku stojí, že v roce 1965 domluvil kandidaturu známého představitele beatnické generace Allena Ginsberga na krále Majálesu za strojní fakultu. Přitom se seznámil s pozdější další výraznou postavou studentského hnutí, studentem Vysoké školy zemědělské v Praze Karlem Kovandou, který mu překládal.

J. Müller působil též v redakční radě časopisu *Buchar*, jehož vydávání bylo po několikaleté proluce obnoveno jako platforma pro vyjádření nonkonformních postojů, rok byl jeho šéfredaktorem. V dubnu 1964 zde publikoval článek s provokativním názvem „Strana a my“, vyslovující se pro odbourání poručnického vztahu vedení KSČ vůči čsm. Tyto názory pak rozvedl na první — a také poslední — celostátní vysokoškolské konferenci v Praze v prosinci 1965, kde jménem několika pražských fakult požadoval federalizaci svazácké organizace provedenou na základě sociálního postavení, věku, skupinových zájmů atd. a také to, aby mládežnická organizace převzala roli oponenta vůči komunistické straně. Podle stenografického záznamu Müllerova vystoupení jeho projev vzbudil mimořádný ohlas, několikrát byl přerušen potleskem, přítomní vyjádřili spontánní souhlas s tím, aby mluvil déle, než byl stanovený časový limit. K propracování těchto názorů, či spíše k vytvoření dojmu, že se jimi vedení svazu vážně zabývá, byla ústředním výborem čsm vytvořena samostatná komise, podle počtu členů nazývaná Komise jedenácti, do které byl J. Müller nominován. Činnost komise vedené Müllerovým kolegou ze strojní fakulty a blízkým spolupracovníkem Lubomírem Holečkem se však vedoucím funk-

cionářům čsm dařilo účinně brzdit, i díky tomu, že kromě Müllera a Holečka zaujímali ostatní členové k jejich názorům záporný či přinejmenším rezervovaný postoj. Sám J. Müller považuje pro celou dobu působení ve studentském hnutí za stěžejní především rozvíjení horizontálních vztahů, tedy neformálních politických debat mezi studenty různých pražských fakult, které z hlediska tehdejšího oficiálního diskursu představovaly v podstatě frakční činnost, popírající princip tzv. demokratického centralismu. Tyto neformální kontakty se pak projevily i při hlasování na půdě Vysokoškolského obvodního výboru (vov) čsm v Praze. Ten sehrál pro rozvoj studentského hnutí klíčovou roli, neboť představoval legální platformu pro kontakty mezi studentskými předáky různých fakult. J. Müller působil v jeho plénu i předsednictvu a vedl jeho ideovou komisi.

Konflikt mezi nonkonformními vysokoškoláky a mocí vrcholil na přelomu let 1966/67, kdy byl J. Müller vyloučen ze studií i z čsm a mimo řádný termín odveden k výkonu vojenské prezenční služby. Čelil mj. obvinění ze sympatií k maoismu, které se zakládalo na jeho několika návštěvách čínského velvyslanectví, k nimž došlo v době eskalujícího mocenského a ideologického konfliktu mezi Sovětským svazem a Čínou. I v době výkonu vojenské prezenční služby byl nicméně J. Müller v kontaktu se svými přáteli ze studentského prostředí, s nimiž řešil otázky dalšího postupu v rámci studentského hnutí. Müllerův případ vyvolal značný odpor v řadách studentů. vov čsm Praha si dovolil do té doby bezprecedentní čin — jako celek vyjádřil nesouhlas s Müllerovým postihem. Rozhodl také o odeslání velmi pochvalného dopisu o Müllerově působení veliteli jeho vojenského útvaru se žádostí, aby byl přečten před nastoupenou jednotkou. Nejslyšitelnější kritik L. Holeček byl v srpnu 1967 přes své zdravotní problémy rovněž povolán k výkonu vojenské prezenční služby a o měsíc později vyloučen ze studia.

Pád Novotného režimu na počátku ledna 1968, k němuž přispělo i násilné potlačení spontánní demonstrace studentů ze Strahovských kolejí na konci října 1967, a počátek pražského jara umožnil návrat J. Müllera do vysokoškolského prostředí a zapojení do studentského hnutí. Ministr školství Jiří Hájek zrušil jeho vyloučení ze studia a ministr národní obrany Bohumír Lomský výkon jeho vojenské služby. V tu dobu se rozpadly struktury čsm a na vysokých školách vznikaly samosprávné nezávislé studentské orgány. Ačkoliv v jejich vedení J. Müller zpočátku oficiálně nepůsobil, díky své velké přirozené autoritě měl významný vliv na studentské aktivity, což se mj. projevilo při organizování celostátní studentské okupační stávky v listopadu 1968. Postoj změnil na jaře

1969, kdy bylo zřejmé další směřování země a pražští radikálové se snažili zabránit jejich kolaboraci s nastupujícím normalizačním režimem. Svým dopisem II. kongresu Svazu vysokoškolského studentstva Čech a Moravy (svs), konaného již po nástupu Gustáva Husáka do funkce prvního tajemníka úv ksč na konci dubna 1969 v Olomouci, v němž se ostře postavil proti vstupu svazu do Národní fronty a citoval přitom heslo západoněmeckých studentů „Jen ta nejhoupější telata si sama volí svého řezníka“, významně napomohl tomu, že se pro vstup do Národní fronty nevyslovila potřebná dvoutřetinová většina delegátů. Kongres tedy doporučil všem svým městským centrům a fakultním jednotkám, aby jednaly v této otázce podle vlastního uvážení. Do Národní fronty nevstoupil ani Pražský studentský parlament, tedy pražské městské centrum svs, přejmenované ironicky na Byro pro řízení studentské práce v českých zemích s odkazem na stranický orgán vedený Lubomírem Štrougalem, jehož předsedou se stal Jiří Müller. Nástup tzv. normalizace znamenal nejenom ukončení snah o demokratizaci systému, což se mj. projevilo zákazem svs vedeného již v tu dobu Karlem Kovandou, ale i postihy jejich protagonistů. Jiří Müller byl znovu vyloučen ze studia, odpromoval až po pádu komunistického režimu v únoru 1990. Zkušenost ze studentského hnutí pro něj — tak jako pro některé jeho kolegy — byla stěžejní pro působení v opozičním hnutí v následujících dvou dekadách.

Jaroslav Pažout

Jaroslav Pažout (1974) se odborně zabývá problematikou československých dějin v 60.—80. letech 20. století a světovými dějinami v kontextu československých dějin tohoto období. Je vedoucím Katedry historie na Fakultě přírodovědně-humanitní Technické univerzity v Liberci.

Jiří Müller a Lubomír Holeček, leden 1968

Přítel Jirka Müller

S Jirkou Müllerem jsme se seznámili na fakultě strojní čvut, kde jsme s mým pozdějším mužem Pavlem Roubalem oba studovali.

Vzpomínka se mi píše těžce, protože moje paměť je mizerná, na rozdíl od výborné a přesné Jirkovy paměti. Ale uvědomuji si, jak byl Jirka pro mě i mého muže Pavla důležitý.

Myslím, že naše první setkání s Jirkou bylo kolem časopisu *Buchar*, se kterým jsme na strojní fakultě pomáhali.

Jirka a Luboš Holeček se v letech 1964–1968 velmi aktivně snažili o samostatnou studentskou organizaci nezávislou na komunistické straně a byli ze studií vyloučeni. Roku 1968 byl Jirka rehabilitován a dále působil ve studentském hnutí, ale před promocí v roce 1970 byl znovu ze studií vyloučen. Pamatuji si, jak jsme jej doprovázeli ke státnicím a byli svědky toho, že ho k nim fyzicky nepustili. Tyto zavřené dveře byly velmi důležité pro můj život. Viděla jsem na vlastní oči nehoráznost moci a zažila svoji bezmoc a vztek.

Pamatuji si, jak byl v listopadu 1968 Jirka aktivní při studentské okupační stávce na fakultě a že byl výborný organizátor s chladnou hlavou.

Byla jsem v té době do Jirky trochu zamilovaná a myslím, že jsem nebyla jediná.

Nedávno napsal Jirka pěknou vzpomínku na mého muže Pavla, a tak z ní budu trochu citovat.

„Kdy jsem se seznámil s Pavlem, už nepamatuji, zato stěží zapomenu na noc, v níž jsme spolu psali vápnem na zeď budovy strojní fakulty na Karlově náměstí v Praze: ‚Smlouvat s Rusy se nám hnuší‘. Bylo to po moskevských protokolech, kterými komunističtí představitelé Československa legitimizovali okupaci naší země ruskými vojsky v roce 1968. Na zdi vydržel nápis docela dlouho. K spokojenosti nás obou.“

V letech 1971–1976 byl Jirka vězněn za podvracení republiky — za předvolební letákovou akci, která upozorňovala na to, že lidé mají volební právo, nikoli volební povinnost.

V roce 1971 jsme se s Pavlem vzali, měli jsme tři děti, byli jsme šťastná rodinka. Ale přitom jsme si s výčitkami uvědomovali, že Jirka a ostatní jsou nespravedlivě stíháni a vězněni.

Dále cituji Jirku z jeho vzpomínky: „Když jsem se vrátil z pětiletého vězení v prosinci 1976, byli mezi prvními, které jsem navštívil (manželé Roubalovi). A také jsem jim přinesl text Charty 77. Podepsali oba.“

Krátce nato nám Jirka řekl o své lásce k dívce, která byla o hodně let mladší, Broně Koutné. Ptal se nás, co si myslíme o věkovém rozdílu mezi nimi. Odsouhlasila jsem jej ... „když se máte rádi“. Broňa byla skvělá, krásná, skromná bytost.

Brzy nato jsme pro Jirkovo brněnské samizdatové nakladatelství začali vázat samizdatové knihy. Vázal hlavně Pavel, já mu pomáhala. Kontakt s Jirkou zajišťoval báječný Ruda Battěk.

Začátkem července 1978 byla u nás provedena domovní prohlídka a zabaveno větší množství knih připravených ke svázání. Pavel byl vzat do vazby a po necelých třech měsících propuštěn. Pamatuji si na večer po Pavlově propuštění, kdy k nám Jirka přišel. Byl to večer plný porozumění a důvěry.

V červenci 1979 nás Jirka pozval na svatbu. Byla na evangelické faře v Telecím na Vysočině u manželů Bískových. Byla to krásná svatba se skvělými lidmi, většinou chartisty.

Vzpomínám, jak za námi Jirka s Broňou jezdili na Vysočinu. Povídali jsme si většinou venku, když jsme šli na trávu pro králíky. Jirka velice přísně zachovával pravidla konspirace, proto se mu dlouhodobě velmi dařila jeho rozsáhlá činnost v Brně. I my jsme za nimi, jako rodina, jezdili do Brna a na různé výlety. Viděla jsem, jak velikou oporou pro Jirku byla jeho žena Broňa. Byla hlavně matkou dvou dětí, ale i písarkou, překladatelkou a organizátorkou.

Ještě jsme s Jirkou a Broňou prožívali vynucený odchod rodiny Bískových v rámci estébácké akce Asanace. Protože Tomáš Bísek byl zbaven souhlasu k výkonu povolání faráře v Telecím, aktuálně hrozilo, že rodina přijde o bydlení na faře. Jirka s Broňou jim nabídli společné bydlení. Bylo to od nich moc pěkné. Bískovi se ale nakonec rozhodli pro odjezd a my jsme měli intenzivní pocit, že už je nikdy neuvidíme. Naštěstí se časem po listopadu 1989 vrátili, ale nebylo to jednoduché.

V letech 1981–1989 byl Jirka znovu stíhán za politickou činnost.

V Brně mimo jiné pořádal na různých místech bytové semináře, přednášky, předčítání, koncerty, rozepisoval a rozšiřoval samizdatové tiskoviny, domlouval zahraniční pomoc. Jirka s Broňou toho dělali opravdu hrozně moc. O mnohém jsme nevěděli, protože přísně zachovávali pravidla konspirace. Jirka byl výborný organizátor.

V říjnu 1990 přijeli Jirka s Broňou do Častrova, kde jsme pobývali, na Pavlův pohřeb. Byla to doba hektická, vídali jsme se málo.

Vzpomínám, jak nevýslovně smutný byl pak pohřeb Broni.

S Jirkou se občas vídáme, a rádi. Fotka je ze smutečního vzpomínání na Milenu Šimsovou. Naposledy jsme se viděli při vzpomínce na paní profesorku Komárkovou.

Mám schovaný mail od Jirky z roku 2016, kdy mi psal: „Stále cvičím jógu a stále se mi daří nachodit za rok kolem tisíce kilometrů, takže ani na fyzickou kondici si nemohu stěžovat.“

Vím, že se mu teď už moc dobře nechodí, ale je to stále i v osmdesáti skvělý mužský.

Věra Roubalová Kostlánová

Věra Roubalová Kostlánová (1947) pochází z židovské rodiny Hanuše Lomského. S manželem Pavlem Roubalem podepsali v únoru 1977 Prohlášení Charty 77, věnovali se samizdatové činnosti. Od roku 1989 se začala vzdělávat v oborech sociální práce a psychoterapie. Věnuje se zejména problematice uprchlíků. V roce 2006 se provdala za hudebníka a publicistu Františka Kostlána.

Jiří Müller s Věrou Roubalovou Kostlánovou, březen 2022

Svět ve fotografiích Michaela Dusa

V minulém roce získalo oddělení ODKAZ fotografický archiv Michaela Dusa (1962—2022), syna Jana Dusa, evangelického faráře a signatáře Charty 77. Archiv obsahuje tisíce negativů, zabalených v podomácku vyrobených pergamenových obalech — některé jsou ještě svinuté v roličkách — které nyní převádíme do digitální podoby.

Nejsou to fotografie nijak okázalé, s uměleckými ambicemi, spíše prosté, spontánní momentky zachycující fotografův svět. Ten tvořili lidé kolem něj a místa, která měl rád. Někdy je námětem jeho snímků příroda, opakovaně se objevují záběry zámku ve Velkém Meziříčí, kde Michael Dus více než deset let pracoval. Nejčastěji ale fotografie zachycují lidi — rodinu, přátele, osobnosti z prostředí disentu a Českobratrské církve evangelické. Z druhé poloviny 80. let pocházejí snímky Ivana Martina Jirouse a jeho ženy Juliany, Jana Rumla, Petra Uhla a Anny Šabatové, Filipa Topola, Václava a Olgy Havlových, Boženy Komárkové či rodiny Šimsových, z 90. let pak převažují rodinné snímky — manželům Dusovým se postupně narodily tři děti.

Ač máme zatím naskenovánu pouze menší část negativů, můžeme už teď říci, že archiv Michaela Dusa je cenným zdrojem pro bádání o naší nedávné historii.

-mm-

Zleva David Němec, Filip Topol a Ivan Martin Jirous, který drží v náručí Olgu Hochmanovou (dnes Flekovou). Koncert Psích vojáků, Na Dobešce, Praha, 1987

Ivan Martin Jirous, 1985
Zámecký park ve Velkém Meziříčí, 1997

Přátelské setkání po čtyřiceti letech

Činnost zaměstnanců Oddělení dějin kultury antitotalitního zaměření neprobíhá jen na strohé bázi evidenční, digitalizační, pedagogické či vědecké. Mnohdy bývá laděna i osobně, přátelsky. V polovině ledna letošního roku dostala blízká spolupracovnice odkazu Barbara Day ocenění Ústavu pro studium totalitních režimů — Cenu za mimořádný přínos k reflexi novodobých dějin za rok 2022. Cenu získala především (ale nejen) za knihu *Sametoví filozofové*, jež podrobně zkoumá spolupráci Jan Hus Educational Foundation s československým disentem. Spolupráci přitom Barbara Day zkoumala nejen z teoretického hlediska, ale i z hlediska ryze praktického, sama se na ní nezastupitelnou měrou podílela. V soukromých rozhovorech po udělení ceny se svěřila s tím, že ji nevnímá jako ocenění svých vlastních zásluh, ale jako ocenění blízkých spolupracovníků a přátel z nadace. A tak vznikla idea přátelského setkání Barbary Day a spolupracovníků nadace, které se na začátku října letošního roku uskutečnilo na půdě Moravského zemského muzea. Vidět a vnímat radost ze vzájemného setkání přátel, kteří před čtyřiceti lety spojili své schopnosti, vůli a odvahu rozvíjet nikým a ničím neokleštěné vzdělávání, nám dalo další pracovní impuls a vědomí hlubokého, totiž lidského smyslu naší činnosti.

-pp-

Barbara Day a Petr Oslzlý na přátelském setkání v MZM, říjen 2023

For our English Speaking Friends

This year's last issue of the newsletter is dedicated to the personality and work of Jiří Müller, who will celebrate his 80th birthday in December. In an interview he talks about his imprisonment, his samizdat activities and his memory of his beloved wife Bronia. Jiří Müller as a student leader in the 1960s is introduced in his article by Jaroslav Pažout. A separate article is devoted to the collection of photographic negatives by Michael Dus. We also remember the friendly meeting of Barbara Day and the Jan Hus Educational Foundation.

Čtvrtletník Oddělení dějin kultury antitotalitního zaměření (ODKAZ),
číslo 4, ročník I

Autoři textů: Marta Mrázová, Jiří Müller, Jaroslav Pažout,
Petra Pichlová, Věra Roubalová Kostlánová

MORAVSKÉ ZEMSKÉ MUZEUM, Hudcova 76, 612 00 Brno-Medlánky,
e-mail: ppichlova@mzm.cz